

ETİK, ESTETİK VE GÜZELLİK ENDÜSTRİSİ

PROF. DR. NÜKET ÖRNEK BÜKTEN
Hacettepe Üniversitesi
Tıp Fakültesi
Dermatoloji Tıp Etiği ve Tarih AD
buketen@hacettepe.edu.tr

Felsefenin temel disiplinlerinden olan etik ve estetiğin, bir sanat yapının veya mimarinin yaratılması veya tıp pratiği açısından estetik/plastik cerrahideki veya kozmetik işlemlerdeki öncelliği, bireylerin tümel yaşamı algılamaya biçimleni ile öznel varlıklarındaki erdemün boyutlarıyla doğrudan bağlantılı ve orantılıdır.

Eğer sanatçı ya da tıpta hekimin sanataçtı yönünün en çok ortaya çıktığı alan olan estetik cerrahide cerrah, tümel yaşamı, evrensel temel değerlere koşut bir çizgide pozitif bir işsel zenginlikle algılamaya yetisine sahip ve öznel yaşamında erdeme yakın bir düzeye erişebilmiş ise tüm yaşamal ilişkilerinde erdemün ve bilgeliğin gereği ve yine bu değerlerin kaçınılmaz zorunluğu olarak etik değerlere öncelik tanımak durumunda kalacaktır.

"Etik ve Estetik" değerler tarih boyunca sürekliliğiyle içiçe olmuştur. Başlangıçta felsefi disiplinlerin içinde yer alan bu iki bilgi alanı, daha sonra felsefeden ayrılarak kendi kavramlarını oluşturmuşlardır. Ama dünyayı tasarımlamada insanların etik ve estetik kavramlarına başvurmaları bu iki disiplinin yoğun birlikteliğini açıklamaktadır. Etik ve estetik, "değerler" alanının bütünüdür ve her ikisi de aynı kategorileri sorular: Örneğin; Etik, "eylem", "en yüksek iyi", "mutluluk" ve "erdem" gibi kavramları; Estetik ise, "doğru", "güzel", "iyi", "yüce" gibi kavramları konu edindir ve görsel olarak farklı anlamlarda işlevsellik kazanan bu kavramların mütaklaşımını zorlar.

Kusursuzluğu, simetriyi, orantıyı hem fizyolojik yaşantısında hem de dış dünyada arayışlarımızın sayısı hızla artmakta. Bu yüzden Etik ve Estetik değerlerle dünyayı özümsememizde ve ona estetik bir değer biçmemizde temel rol oynayan iyi-kötü, güzel-çirkin gibi kavramlar etüğün de temel kavramlardır. Estetik özümsemeyi belki de, etiksel değerlerdeki gelişikiden yola çıkarak yaparız. Dünyayı tasarlamak ya da modellendirmek için, etik ve estetiğin temellerini oluştururan kavramlardan yola çıkarak, gerçek ile idealimizle en uygun yapı ya da süreçleri oluştururuz ve bunun dışında olanları da reddederiz.

Beden sağlığı, güzellik ve gençlik gibi biçimsel kavramlar, günümüzde özel bir serbol gücüne sahiptir ve toplum dilinde fiziksel ve ruhsal yeterliliğin değerlendirmesinde birer ölçüt oluşturmaktadır. **Plastik Cerrahyanın yardım isteyen insanların bireysel, toplumsal ve kültürel konularını özel sağlık/hasatlık algılarıyla yollarını eklemektedir.** Batı kültürleri gençliğe güzellikle çok değer vermektediren gözle çarpın bedensel değişimler, hasatlık olarak değerlendirilerek tedavi olma yoluna gidilmektedir. Bazen de hekim ve hasta için aslında neyin tedavi edilmesi gereken bir hasatlık olduğu olgusu değişebilmektedir.

Plastik Cerrahinin tarihi MÖ 800'den MS 1000'e kadar süren eski Hindistan tıbbi döneminde Sushruta'nın Samhita kitabında, bir cerrahi girişimin (rhinoplasti,

nasoplasti- burun düzeltme ameliyatı) tanımlanmasıyla başlar. Anesteziğin bulunmasından önce birçok hasta ağrı nedeniyle cerrah yardımı almaktan kaçınmıştır. İkinci dünya savaşında sanayi üretimi ile birlikte özellikle plastik el cerrahisinde yapılan acı deneyimler sonucunda kazanılan mesleki deneyimler, beraberinde alanın gelişimini de sağlamıştır. Doğuştan defor-masyonları, özellikle dudak-damak yarıklarının tedavisi ve yanık tedavisi plastik cerrahinin gelişim sürecinde hep önemli olmuştur.

Plastik cerrah kendisinden yardım isteyen kişinin ruhsal ve sosyal açıdan tedaviye gereksinimi olup olmadığına; yani biçim değiştiren ya da iyileştiren ameliyata yönelik kişi isteğini belirleyen koşullara ve bu koşulların ortaya çıkardığı gereksinim-

lere karşı duyarlı olmalıdır. Hastanın tüm isteklerini kayıtsız şartsız yerine getirmek zorunda kalmamak için hekim özerk bir konumda olmalıdır. Bazı durumlarda hastasını sadece bir psikolog ya da psikiyatriste yönlendirmesi gerekebilir. Burada sadece etik ve estetik değil aynı zamanda etik ve ekonomi arasında da bir ikilem ortaya çıkmaktadır.

Hekimin, kişinin vücut bütünlüğüne yönelik hareketlerinin hukuka uygun olabilmesi için, bu girişimin bir "tıbbi müdahale" olması gerekir. Hekimin, kişinin vücut bütünlüğüne yönelik her hareketi tıbbi müdahale sayılmayacağından, estetik amaçlı müdahalelerin tıbbi müdahale olup olmadığı sıklıkla tartışılmaktadır. Estetik amaçlı müdahaleler, kişinin doğuştan mevcut veya sonradan meydana gelmiş görünüm bozukluklarını düzeltme amacıyla yönelik tıbbi müdahalelerdir.

Güzelleştirici ameliyat ve girişimler, kişinin dış görünümünü bozan, kulların,

benlerin, sarkık derilerin, sivriçelerin, kırılmaz damar uçlarının, derideki yağ kümeciklerinin yok edilmesi; ya da bedendeki ve yüzdeki sakatlık ve deformasyonlar, yaraların düzeltilmesi için yapılan işlemlerdir. Estetik ve güzellik amaçlı müdahalelerde, esasen beden sağlığı ve tedavisi ilk planda gelmemektedir. Bu müdahalelerde, kişiye güzel bir görünüm kazandırmak ilk amaçtır. Tedavi amacı ikinci planda gelir. Hatta bazı estetik ameliyatlarda (bu tıp ameliyatlar az olmakla birlikte) tedavi amacı hiç bulunmamaktadır. Bu bakımdan, tıbbi müdahale tanımında, tedavi amacı zorunlu bir unsur kabul edilirse, bu durumda tedavi amaçlamayan ancak hekim tarafından yapılan müdahaleler tıbbi müdahale kabul edilemeyecektir. Bu tıp ameliyatlarda doğrudan bedensel tedavi

amaçından ziyade, ruhsal tedavi amacı bulunduğunu kabul edilir. Estetik müdahalelerde fiziksel yapıda mevcut anomalilerin ruhsal yapıda meydana getirmiş olduğu bozuklukların tanımı, kişinin içinde bulunduğu ruhsal köküntüye son vererek kişiye kaybettiği moralini tekrar kazandırmak ve ruhsal kişiliğini onarmak ve sosyal açıdan sağlığını yeniden kazandırmak amacı güdülmektedir.

Her ne kadar ameliyat sonunda ruhsal bir tatmin elde edilse de genel sağlığın, beden, ruh ve sosyal sağlığının birleşmesinden oluşan bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiği gözönüne alındığında, estetik amaçlı müdahalelerin tıbbi müdahale olduğu söylenebilir.

Dikkatten kaçınması gereken diğer önemli nokta da şudur: Eğer bir kimse, tüm tehlikelerini ve meydana gelebilecek olası sonuçları -ki bu sonuçlara karşılaşılabilecek olumsuz sonuçlar da dahildir- göze alarak ameliyat olmaya razı olmuşsa, bu, kendisinde düzeltilmesini veya onarılmasını is-

tediği bölgeden dolayı ciddi bir olumsuz psikolojik durum içinde bulunduğuun işareti olarak kabul edilebilir. Daha başka bir deyişle, kendisinin içinde bulunduğu durumda başkaları da bulunmasına rağmen, ameliyat olmayı kabul eden bir kimse için, içinde bulunduğu durumdan, bu durumda olan diğer insanlara göre, psikolojik olarak daha fazla olumsuz etkilediği açıkça ortadadır.

Estetik amaçlı müdahalelerde, tedavi özelliğinin dolaylı bir nitelik taşıdığı ve insan hayatının idamesi bakımından mutlaka zorunlu olmadığını kabul eden, bu bakımdan tehlikelilikleri arttığı oranda bu müdahalelere izin verilmemesi gerektiğini savunan görüşler ve bu görüşlerden destek alan politikalar da vardır. Bu anlayışa göre, estetik amaçlı müdahale, tehlikeli sonuçlar doğurmaya elverişli hale gelmişse, bu gibi durumlarda salt güzellikle ilgili amaçlarının güdülmemesi gerektiği belirtilmiştir.

Diğer taraftan kadın kadın çalışmalarını güzellik endüstrisini tıpkı moda endüstrisi gibi cinsiyetçi olarak değerlendirmektedirler. Batı toplumunun her yaşta kadın görünüşüyle değerlendirilmek konusundaki saplantısının, kiresellişme sürecinde tüm dünyaya yayıldığından, tıp ve güzellik endüstrisinin de tıpkı moda endüstrisi gibi kadınların sırtında yükseldiğinden dem vurmaktadır. Güzellik bir sektör haline gelişti bütün kadınlara yamak için standart bir güzellik yaratmıştır. Bu durum kendine güvensizliğin üretimi yoluyla kadınlararası rekabeti kızkırtma ve kadınları sektöre bağlama politikasının da odağını oluşturmaktadır.

Diğer taraftan, cinsiyetçi biçimde tanımlanmış güzellik kavramlarının tekrar kabul görmesi, kapitalist, ataerki moda ve kozmetik/güzellik endüstrisi için olduğu kadar, tıp endüstrisinin de çıkarıcıdır elbette. Her zaman olduğu gibi kitle medyası da hemen arkaalındadır; hasatlık derecesinde zayıf kadın imgelerini norm olarak sunmak ve kadın güzellikğine dair cinsiyetçi imgeleri genç zihinlere kazınmak üzere... Kıymetlerinin, güzelliklerinin, asili değerlerinin ince olup olmalarına göre belirlendiğine inandıran en genciden en yaşlısına pek çok kadın, sağlıklarını pahasına daha zayıf olma mücadelesine devam etmektedirler... Geniş bir genç kitlenin hedefi haline gelmiştir; tıbbi açıdan sağlıksız olduğu belirtilen "sıtır bedene" ulaşmak. Her yıl azımsanmayacak sayıda kadın zayıflama hapları nedeniyle sağlığını hayatını kaybetmektedir. Kaç yaşında olurlarsa olsunlar pek çok kadın bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde bedenleri hakkında kaygı duyacak, bedenlerini sorun olarak görecektir.

Cinsiyetçi güzellik tanımlarının gizli tuzaklarının farkında olmak ve bu tehlikelere karşı alternatif yaklaşımlar geliştirmek konusunda hem tıp profesyonelleri ve hem de kadınlar öyle görünüyör ki daha çok çalışmak durumundayız. Tıp kurumunu olarak ataerki duyuruların güzellik ve estetik endüstrisini beslemesine izin vermeyi sürdürürsek, ergenlik çağındaki genç kızlar kendi bedenlerini olduğu gibi kabul edip sevmeyi öğrenemeyecekler ve işelleştirilmiş basaklarla (işelleştirilmiş hegemonya), durumun farkına varmadan yaşamaya devam edecekler...